

Даний матеріал наводиться в демонстративних цілях. Через це файл не відображає повний обсяг роботи. Для отримання цілісної інформації по цій чи іншій роботі звертайтеся до менеджерів сайту

kursach.in.ua

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
Кафедра педагогіки та психології

СТАВЛЕННЯ ДО ГРОШЕЙ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ГРОШЕЙ.	6
1.1. Гроші як предмет психологічного дослідження	6
1.2. Психологічні складові ставлення до грошей.....	9
1.3. Ставлення до грошей серед студентської молоді.....	12
Висновки до першого розділу.....	16
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ГРОШЕЙ	17
2.1. Організація, методи і методики дослідження	17
2.2. Аналіз отриманих результатів емпіричного дослідження.....	17
2.3. Розробка практичних рекомендацій щодо професійної спрямованості студентів через ставлення до грошей	21
Висновки до другого розділу	22
ВИСНОВКИ.....	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	25
ДОДАТКИ.....	26

ВСТУП

Актуальність теми. Гроші – це найбільш емоційно значимий об'єкт у сучасному житті кожної людини. Вони є не тільки повсякденним засобом обміну, але й сильним культурним символом, який містить в собі багато суперечливих колективних уявлень та установок.

Так, для сучасної людини гроші поєднуються із містиккою, яка пробуджує в людини задрість, злість, страхи, впливає на її поведінку. Окрім цього, гроші, також, є одним із головних факторів, що забезпечує входження індивіда в світ економіки, в соціум.

Ставлення до грошей є важливим компонентом саме економічної свідомості соціальних груп та окремих людей, тоді як гроші – це інструмент економічного управління ними. Залежно від соціально-економічного становища в країні змінюються життєві та світоглядні орієнтири населення, що призводить до різного ставлення до грошей. Відповідно до цього гроші для індивіда стають особливим предметом, ставлення до якого він цілеспрямовано змінює відповідно до вимог та потреб своєї діяльності.

Вивченням проблеми ставлення до грошей займалися такі дослідники як Дейнеко О., Джанерьян С., Журавльов А., Купрейченко А. Семьонов М. та інші.

В зарубіжній психології розглядаються базові установки по відношенню до грошей: Танг Т., Белк Р., Валлендорф М. (культурні, етичні та релігійні аспекти ставлення до грошей); Фернхем А. (повсякденні звички і психічні розлади, які пов'язані з грошима й специфіку психології багатих та бідних людей).

У вітчизняних дослідженнях, присвячених психології грошей, охарактеризовані різні аспекти особистісного ставлення до грошей такими дослідниками як: Білицька Г., Купрейченко А., Фенько А. та інші.

Вивчення особливостей ставлення до грошей в студентському середовищі є цікавим психологічним дослідженням, оскільки це дасть можливість окреслити форми економічної поведінки у молоді. Проаналізувавши особливості ставлення

молоді до грошей можна визначити як вона ставиться до своєї країни, економіки й до свого економічного становища в суспільстві. Оскільки на основі свого ставлення до грошей людина буде своє майбутнє життя, яке впливає на становище держави в цілому.

Отже, актуальність і недостатня наукова розробленість проблеми зумовили вибір теми дослідження – «Ставлення до грошей як чинник професійної спрямованості студентів».

Об'єктом дослідження є професійна спрямованість студентів.

Предметом дослідження є психологічні особливості ставлення студентської молоді до грошей.

Метою дипломної роботи являється дослідження психологічних особливостей ставлення студентської молоді до грошей.

Для досягнення поставленої мети, необхідно виконати ряд наступних **завдань**:

- показати гроші як предмет психологічного дослідження;
- дослідити психологічні складові ставлення до грошей;
- виявити ставлення до грошей серед студентської молоді;
- провести емпіричне дослідження психологічних особливостей ставлення студентів до грошей;
- проаналізувати отримані результати емпіричного дослідження;
- розробити практичні рекомендації щодо професійної спрямованості студентів через ставлення до грошей.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. В ході роботи було досліджено та теоретично обґрунтовано різні методики оцінки ставлення студентів до грошей. А також, уперше було досліджено особливості ставлення до грошей в студентському середовищі за допомогою поєднання 5 методик різних психологів.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що отримані результати щодо особливостей ставлення до грошей можуть бути використані для подальшого дослідження в галузі психології грошей. Зокрема, для розуміння

економічної свідомості та прогнозу формування майбутньої поведінки в чоловіків та жінок, що безпосередньо впливає на розвиток суспільства та культури в цілому. Окрім того результати дослідження можуть бути використанні для подальшого вивчення вікових, особливостей економічної соціалізації молоді.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 64 сторінки, список використаних джерел займає 27 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ГРОШЕЙ

1.1. Гроші як предмет психологічного дослідження

Проблема грошей традиційно розглядається в руслі економічної галузі знань. Із точки зору економістів, гроші – це специфічний товар, спеціальна споживча вартість якого робить його загальним еквівалентом товарів, перетворюючи на капітал. Окрім чисто економічних функцій (міра вартості, засіб обігу, платежу, нагромадження, функція світових грошей), гроші є фактором формування психіки людини у виживанні, існуванні, самозадоволенні, посіданні певного статусу в суспільстві тощо. Психологія грошей як наука вивчає зміну психіки людей та їх поведінку внаслідок впливу грошей. З психологією грошей пов'язана проблема багатства і бідності.

Гроші – це особлива економіко-психологічна реальність, особливий символ. Їх своєрідність проявляється в тому, що в них збігається матеріальне й ідеальне, річ і думка, і це забезпечує їх об'єктивну та суб'єктивну представлену у свідомості загальносутність.

Система грошових комунікативних дій справляє потужний вплив на поведінку окремих індивідів, соціальних груп і суспільства в цілому. Розуміння механізмів цього впливу є необхідною умовою правильної інтерпретації мотивації дій людей, розуміння взаємозалежності їх інтересів, виявлення притаманних їм стереотипів сприйняття соціальної дійсності, визначення рівня їх інформаційної забезпеченості у сфері економічної діяльності.

Вивчаючи особливості поведінки людей, які виявляються у зв'язку з ставленням до грошей, психологи зіставляють їх з цінностями, соціальними уявленнями, особистісними якостями людей. За допомогою модифікованої методики Р. Кеттела з'ясовано, що діти з високою самооцінкою надають меншого значення факторам престижу, грошам, а з низькою – ховаються за гроші, прагнуть з їхньою допомогою зміцнити своє становище хоча б у власних

очах. Тривожність виражається в занепокоєнні стосовно витрат, економії, фантазуванні на тему грошей. Ці результати отримані при тестуванні школярів, ще не включених в усі стадії відтворення; вступаючи лише в окремі економічні зв'язки, вони демонструють перевагу особистісних детермінант у грошовій поведінці. Аналогічне явище спостерігається і в групах дорослих [3].

Суспільна практика свідчить, що гроші є важливим регулюючим і детермінуючим механізмом процесу економічної соціалізації людини. У формі засобу оплати праці вони завжди значною мірою визначали соціальний статус людини та її можливості. Рівень доходів і якість життя, зумовлені соціально стратифікаційною функцією грошей, регулюють соціальні та міжособистісні відносини між людьми, зумовлюють вибір особистістю моделі економічної, політичної та моральної поведінки.

У літературі знаходимо спроби аналізу механізмів особистих інтересів і потреб через дослідження ставлення людини до грошей. О. Дейнека вважає ставлення до грошей важливим компонентом структури економічної свідомості. Без розуміння ставлення людини до грошей важко зрозуміти механізм економічної поведінки, яка є важливим компонентом процесу економічної соціалізації.

Ставлення до грошей, яке визначається характером їх використання, зумовлює психологічний економічний тип особистості. У психології розроблено різні грошові типології особистості. Так, в типології, оформленій Мерріл і Рейд в результаті аналізу праць К. Г. Юнга, представлено чотири типи, які проявляють характерні особливості відносин і поведінки у фінансовій сфері [4]:

– «чуттєві» (наївний тип) – люди чутливі, приємні, але імпульсивні, недисципліновані, егоїстичні. У фінансовій сфері їм властиво розглядати гроші як нечисті і шкідливі для відносин і тому уникати їх;

– «думаючі» (аналітичний тип) – педантичні, наполегливі, вимогливі, але нерішучі, ригідні і розбірливі. У фінансових питаннях схильні перестраховуватися і зволікати з ухваленням рішень та їх реалізацією; цінують безпеку над усе;

– «сприймаючі» (імпульсивний тип) – реалістичні, незалежні, рішучі, але жорстокі, владні і різкі. У фінансових справах рішучі й вимогливі, схильні переоцінювати свої можливості;

– «інтуїтивні» (експресивний тип) – інтуїтивні, честолюбні люди, ентузіасти, але імпульсивні, недисципліновані, егоїстичні. У фінансових питаннях схильні бути оптимістами, їм подобається продавати і бути популярними. Якщо спробувати виокремити ключові символи грошей у наведеній типології, то для «чуттєвих» гроші – моральне зло або конфлікт; для «думаючих» - безпека; для тих, що «сприймають» свобода і влада; для «інтуїтивних» - самоствердження, престиж.

Система поглядів на гроші може змінюватися з віком та зі ступенем набуття життєвого досвіду. Коли індивід поступово пізнає, що далеко не всі блага і стимули в житті пов'язані з оплатою (наприклад, симпатія, любов, самореалізація особистості), його інтерес до грошей відносно скорочується.

Особливо цікавим є дослідження щодо співвіднесення грошової поведінки з категоріями, що детермінуються зовнішніми соціальними механізмами — цінностями, установками, атитюдами. Семенов М.Ю. зазначав, що «гроші в психологічному дослідженні можна розглядати в рамках різних сталих в психології предметах дослідження (предметна орієнтація): як ціннісна орієнтація в системі цілей життя (термінальна або інструментальна цінність)...» [5]. Для дослідження місця грошей в житті людини вчений вважав за необхідне визначити складні відносини між особистісними цінностями, такі, як причина і наслідок, засіб і мета — філософські категорії, що відображають загальний необхідний зв'язок між явищами.

Унікальною характеристикою образу грошей є неодмінна спрямованість у майбутнє, оскільки вони втілюють потенційні можливості, абстрактну купівельну спроможність. На відміну від всіх інших речей, що старіють, вимагають заміни або відновлення, гроші є постійною субстанцією (вони непомітно оновлюються).

1.2. Психологічні складові ставлення до грошей

Структура будь якого соціального явища може аналі зуватися в багатьох аспектах залежно від загальної концепції, відповідно до якої вона розглядається. Ставлення до грошей розглядається нами в межах єдиного процесу економічної соціалізації особистості як його детермінанта, як чинник формування економіко психологічних характеристик особистості через засвоєння нею економічних цінностей суспільства в результаті здійснення економічної життє діяльності.

Люди завжди ставились до грошей, і навіть до розмов про гроші, дуже емоційно та пристрастно. Гроші здатні пробу джувати в людях любов і ненависть, добро і зло. Джерелом 99% конфліктів, від міжособистісних до міжнаціональних, є теж гроші. Гроші мають владу над людьми, які схильні абсо лютизувати їх, вважати мірилом свого «Я». На думку О.С. Дейнеки, економічну поведінку забарв люють такі емоції [2]:

- Акізитивні емоції – це емоції, що забарвлюють процес придбання, колекціонування та ін. Вони тісно пов'язані зі сферами споживання і накопичення. Насичення потреб накопичення дає людині відчуття матеріальної свободи та безпеки від бідності. Проявом надмірного виразу акізитивних емоцій є зайве прагнення робити запаси, що згодом виявля ються невикористаними.

Сферу діяльності забарвлюють наступні емоції.

- Праксичні емоції виникають, коли є бажання досягти успіху в роботі, коли людина відчуває втому разом із почуттям задоволення.

- Гностичні емоції пов'язані з бажанням сягнути в суть яви ща, прагнення перебороти суперечності, розкласти усе по поличках.

- Глоричні емоції пов'язані з бажанням самоствердження, визнання і пошани. Вони підштовхують людину до само вдосконалення, до саморозвитку. Крайня виразність глоричних емоцій виявляється у вигляді жадання слави, винагород, що пов'язане з порушенням моральних заборон.

- Пугничні емоції базуються на потребі в боротьбі, бажанні перебороти небезпеку, відчути азарт, ризик. Їх супроводжує почуття емоційної та вольової напруги, мобілізації фізичних та розумових здібностей.

– Альтруїстичні (пов'язані з обміном та розподілом) – це безкорисливе бажання приносити іншим радість і щастя, почуття занепокоєння і турботи про будь кого, співпе реживання, відданість.

– Гедоністичні емоції виражають потребу в тілесному та душевному комфорті. Бажання відчувати гедоністичні емоції залежить від бажання працювати та набувати. Але, якщо гедонізм стає сенсом життя, настає пересичення й втома.

– Комунікативні емоції – бажання спілкуватися, ділитися своїми думками та переживаннями.

– Романтичні емоції – це очікування дива, прагнення до невідомого та таємничого. Вони стимулюють створення нового, відкриття невідомого.

Можна виділити існування таких емоційних станів, що пов'язані з грошима, як грошове щастя – почуття задоволеності, насолоди, що спричиняється грошовою забезпеченістю, наявністю коштів, достатніх для задоволення життєвих потреб, відсутністю грошових турбот.

Грошова радість – це емоційне почуття, випробовуване у зв'язку із фактом одержання, надходження грошей, актом їхнього вручення людині, групі людей, колективу. Почуття радості, зумовлене надходженням грошей, виявляється по різному у людей з різним психологічним складом, але властиво, напевно, усім людям, починаючи з віку, в якому виникає розуміння суті грошей як носія цінності.

Емоційним компонентом ставлень до грошей є також почуття грошового страху. Проявом почуття страху є невпевненість у грошовому майбутньому, побоювання недостатності або відсутності грошових надходжень, що приводить людей у пригноблений емоційний стан. Грошові емоції у формі страху мають мінливий характер, вони можуть збуджуватись чутками, передчуттями і зникають із зникненням джерел їх виникнення. Грошовий страх має негативний психологічний вплив на учасників грошових відносин, але одночасно здатний запобігати грошовій катастрофі.

До більш локальних, короткочасних емоцій, що вини кають у зв'язку з непередбаченою грошовою витратою або упущеною грошовою можливістю, вигодою належать грошові засмучення. Особливим емоційним станом людини, який характеризує ставлення її до грошей, є грошові ризики. Найчастіше люди йдуть на грошовий ризик усвідомлено, помірний ризик невідворотний у грошових операціях, проте існує загроза перетворення первісного усвідомленого ризику в емоційний грошовий азарт, коли поведінкою людей керує вже не розум, а почуття у вигляді неприборканого бажання виграти гроші. Таке почуття, прогресуючи, здатне переродитися у важке психічне захворювання [10].

Представники психоаналізу виокремлюють почуття провини, пов'язане з грошима, яке може породити у людини депресію, недовіру. Це почуття психоаналітики пов'язують з пуританськими цінностями аскетизму та ангедонії (нездатності відчувати радість).

Когнітивний компонент ставлення до грошей являє собою інформацію, яка міститься в індивідуальній або груповій чи суспільній свідомості і потрібна людині для побудови картини економічного світу або її збереження, визначає придбання закінченості, цілісності і несуперечливості внутрішньої картини економічної дійсності, усвідомлення місця власного «Я» у системі монетарних відносин. Отже, когнітивний компонент є репрезентацією у свідомості суб'єкта економічної дійсності на основі активізації всіх процесів пізнання. Інформованість особистості відносно економічної реальності знаходиться в прямій залежності від складності того чи іншого економічного феномену та відображення його у відповідних економічних категоріях.

Когнітивний компонент ставлення до грошей визначається загальними економічними знаннями, уявленнями про систему монетарних цінностей суспільства, інформацією, яку індивід одержує з різних джерел. С. Московічі [4] розглядає уявлення як універсальний психологічний феномен, форму буденного пізнання, які дозволяють суб'єкту фіксувати свою позицію по відношенню до самого себе і зовнішніх явищ. Уявлення про гроші, їх функції дають людині можливість раціонального обґрунтування своїх дій

1.3. Ставлення до грошей серед студентської молоді

Соціально-економічні зміни, які відбуваються в українському суспільстві, спричинили глибокі трансформації в сфері свідомості та самосвідомості, морально-економічних взаємовідносинах та поведінки людей. Непропрацьованість правових регуляторів економічних відносин в умовах сучасних реформ, протиріччя в сфері ідеології та інші фактори сприяють активізації внутрішніх конфліктів особистості, в тому числі, моральних, пов'язаних з її фінансовою поведінкою. Незважаючи на актуальність та соціальну затребуваність, в соціальній психології недостатньо досліджень, присвячених проблемі моральнісної регуляції економічної поведінки в цілому та фінансової, зокрема.

У сучасній психології дослідники виявляють інтерес до різних значень грошей, що виявляються в монетарних установках і характеристиках, пов'язаних з грошима (культура, соціальне становище та ін.). Основним поняттям в даному аспекті виступає «ставлення».

Поняття «ставлення» є міждисциплінарним, воно досліджується в багатьох науках: економіці (як частина господарського механізму), філософії (як спосіб буття суспільства), соціології, психології. У вітчизняній психології поняття «ставлення» є одним з центральних, воно розроблялося Г.Андрєвою, Б.Ломовим, В.Мясищевим, К.Платоновим, А.Петровським та ін. Близькі поняття вивчалися Л.Божович, В.Ядовим.

На думку багатьох авторів, (М. Аргайла, О. Горбачової, О. Дейнеки, А. Журавльова, А. Купрейченко, Т. Танга, А. Фенько, А. Фернама та ін.), «гроші» є поняттям, економічний зміст якого перетинається з психологічним. Ставлення до грошей є важливим компонентом економічної свідомості соціальних груп і окремих людей, а гроші – це інструмент реального економічного управління ними. Залежно від соціально-економічного становища в країні виникає різне ставлення до грошей, оскільки змінюються світоглядні орієнтири. В цьому випадку гроші для індивіда стають особливим предметом, ставлення до якого він

може цілеспрямовано змінювати з вимогами і потребами діяльності. Під ставленням до грошей О.Дейнека розуміє усвідомлене і суб'єктивно-виборче уявлення про гроші, що виявляється в грошовій поведінці [4]. Вітчизняні та зарубіжні психологи відзначають, що ставлення до грошей змінюється в процесі розвитку особистості (А.Капустін, В. Poduska, М. Семенов). На думку М.Семенова, розуміння суті ставлення людей до грошей може отримати свій розвиток за рахунок порівняльного аналізу монетарних відносин у людей з різним рівнем особистісної зрілості. Дослідник відзначає, що у особистісно зрілих людей існують свої особливості у ставленні до грошей, які носять як кількісний, так і якісний характер, виявляються на рівні цінностей, потреб та їх задоволеності, соціальних установках, пов'язаних з грошима, мотивах витрачання грошей [7].

Ставлення особистості до грошей регулюється не тільки економічною доцільністю, але і системами цінностей і норм поведінки, соціальними установками, стереотипами, пов'язаними з ними. Свідомість людей наділяє гроші різним символічним змістом та силою. Вони асоціюються з вищими цінностями, в тому числі моральними, а ставлення людей до них нерідко є суперечливим. Гроші – одночасно добро і зло, сила і безпомічність, вони символізують безпеку і волю, любов і владу та ін. [2–5]. Дослідження ставлення до грошей представляється нам актуальним і перспективним напрямом в розробці проблем економічної соціалізації особистості. Метою нашого дослідження було вивчення ставлення до грошей студентської молоді з врахуванням морального аспекту.

В сучасному світі гроші мають найбільшу цінність в тих культурах, в яких вони виражають належність людини до певного соціального класу. В країнах з індивідуалістичною культурою, в основу якої закладена протестантська трудова етика, багатство є показником індивідуальних досягнень та богообраності [1]. В колективістських культурах значимість грошей для особистості є значно нижчою, тому що реальна їх цінність визначається можливістю забезпечити

благополуччя та розвиток всього суспільства, але зробити це лише за допомогою грошей – дуже складно.

Тому, можуть бути визначені наступні типи моральнісної оцінки грошей.

Тип 1– («Гроші – добро та воля») – характеризується тісними зв'язками поняття «гроші» з категоріями «правдивість», «відповідальність», «справедливість», «воля», а також низькими оцінками за категоріями «брехливість», «безвідповідальність». Таке співвідношення протилежних за валентністю категорій дозволяє оцінити ставлення до грошей представників цього типу як морально-позитивне.

Тип 2 – «Гроші – зло та воля». Цей тип характеризують високі оцінки зв'язку «грошей» з поняттями «брехливість», «нетерпимість», «несправедливість» та низькі оцінки – з категоріями «правдивість», «терпимість», «справедливість». Моральна оцінка грошей типу 2 може бути визначена як несуперечливо-негативна.

Тип 3 – («Гроші – зло, воля та незалежність») – характеризується високими показниками зв'язку грошей з поняттями «брехливість», «беспринциповість», «несправедливість» та низькими показниками за категоріями «правдивість», «принциповість», «справедливість». У даного типу виявляється невелика різниця між оцінками зв'язку «грошей» з протилежними поняттями – «відповідальність» та «безвідповідальність». Оцінки зв'язку «грошей» з полярними поняттями «воля» та «залежність» рівні та високі. Таки характеристики дозволяють інтерпретувати ставлення до грошей представників цього типу як моральнісно-негативне.

Тип 4 – («Гроші – несправедливість та залежність»). Вони мають високі серед всіх типів показники зв'язку «грошей» з поняттями «принциповість», «несправедливість» та «залежність». Низькими є показники за шкалою «воля», а також оцінка «правдивості». Показники за категорією «брехливість» дещо вищі. Отже, ставлення до грошей представників типу 4 є суперечливо-негативним.

Тип 5 – («Моральнісно-конфліктна оцінка грошей»). Цей тип характеризується рівновисокими оцінками зв'язку «грошей» з протилежними

категоріями «правдивість» та «брехливість», «принциповість» та «беспринциповість», «терпимість» та «нетерпимість», «воля» та «залежність», «відповідальність» та «безвідповідальність». Отже, у представників типу 5 проявляється морально-суперечливе ставлення до грошей. За даними деяких дослідників його можна визначити як морально-конфліктне, яке викликає негативні емоції, пов'язані з грошима [6].

Тип 6 – «Морально-невизначена оцінка грошей». Для даного типу характерні невисокі оцінки протилежних етичних категорій – «правдивості» та «брехливості», «принциповості» та «беспринциповості», що свідчить про невизначеність в свідомості студентів протиріч між названими поняттями. Для цього типу характерні високі оцінки за категоріями «відповідальність» та «терпимість», а також низькі оцінки зв'язку грошей з поняттями «безвідповідальність» та «нетерпимість» що дозволяє моральну оцінку грошей у представників цього типу інтерпретувати як невизначеність.

Тип 7 – «Морально-індеферентна оцінка грошей». Моральна оцінка грошей представників цього типу є низькою за усіма етичними категоріями, які порівнюються. Ставлення до грошей представників типу 7 можна визначити як морально-індеферентне, тому що «гроші» в їх свідомості не пов'язані з етичними категоріями.

Отже, моральні цінності особистості пов'язані зі ставленням до грошей. Гроші як економікопсихологічне явище, як соціальне уявлення і вербалізований символ – суперечливі і багатолікі. Ставлення до них студентської молоді – явище складне і неоднозначне. В свідомості студентів поняття «гроші» пов'язано з багатьма етичними категоріями, ставлення до грошей є морально-суперечливим (гроші оцінюються як добро і зло).

Визначення особливостей моральної оцінки грошей студентами, суперечливостей в ставленні до грошей дозволить прогнозувати такі характеристики економічної активності суб'єкта як ступінь та спрямованість економічної активності, наявність та характер стратегій фінансової поведінки, ставлення до моральних норм в діловій поведінці.

Висновки до першого розділу

Зроблено висновок, що виявлення особливостей моральної оцінки грошей студентами, суперечливостей в ставленні до грошей дозволить прогнозувати такі характеристики економічної активності суб'єкта як ступінь та спрямованість економічної активності, наявність та характер стратегій фінансової поведінки, ставлення до моральних норм в ділової поведінки.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ГРОШЕЙ

2.1. Організація, методи і методики дослідження

Актуальність дослідження полягає у досить різноманітному та сучасному ставленні студентської молоді до грошей. Вивчення психологічного ставлення до грошей молодих людей є багатоаспектною проблемою. Тому фахівці, в сфері психології, розробили різного роду методики, котрі покликані виявити ставлення студентів до грошей та причини такого ставлення, а також можливість його зміни відповідно до тих чи інших обставин.

Об'єктом емпіричного дослідження виступають студенти університету.

Предмет дослідження полягає у підходах до виявлення та зміни ставлення студентів до грошей.

Мета дослідження заключається у формуванні ефективної шкали відповідей щодо питання ставлення студентської молоді до грошей.

Завданням емпіричного дослідження виступає з'ясування причин якими користуються студенти при ставленні до грошей та чому вони використовують саме їх.

Характеристика вибірки. Організація дослідження, щодо ставлення студентів до грошей відбуватиметься на прикладі одного із економічних вузів столиці. У більшості опитувань взяло участь 35 студентів 1 курсу, проте для практичної гри Cash Flow вдалось залучити 58 осіб.

Далі наведемо характеристику методик, котрі були використані в ході дослідження.

Методика О. Фанталової "Рівень співвідношення "цінності" і "доступності" в різних життєвих сферах "

Призначення тесту: діагностика неузгодженості, дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері, ступеня незадоволеності поточною життєвою

ситуацією, внутрішньої конфліктності, блокування основних основних потреб, а також рівня самореалізації, інтегрованості, гармонії.

Дана методика розглядає 12 основних загальнолюдських цінностей і виявляє співвідношення таких психологічних параметрів, як «Цінність» (Ц) і «Доступність» (Д) для людини. Для будь-якої життєво важливої сфери можна виділити кілька типових варіантів взаємозв'язку Ц і Д, а саме:

- 1) Ц і Д повністю збігаються;
- 2) Ц і Д в значній мірі збігаються;
- 3) Ц і Д значною мірою розходяться, і така розбіжність має два варіанти: Ц перевищує Д ($Ц > Д$), Д перевищує Ц ($Д > Ц$);
- 4) Ц і Д повністю розходяться.

Детальний опис методики, а також бланки для заповнення матриць наведені в Додатку А.

Опитувальник професійної спрямованості Голанда

З точки зору вибору профільного навчання і професії сутність методики Голанда полягає в тому, що успішність професійної діяльності, задоволеність нею і т.і. залежить, насамперед, від відповідності типу особистості типові професійного середовища. Представники тієї чи іншої професії за певними психологічними характеристиками більш-менш однорідні. Кожна професія приваблює людей. яким притаманні спільні інтереси, погляди, нахили, певні психофізіологічні властивості та ін. Оскільки представники кожної професійної групи характеризуються певною подібністю, то в багатьох ситуаціях вони реагують досить однаково, створюючи тим самим своє інтерперсональне середовище. Таким чином, правомірно можна стверджувати про наявність моделі професійного середовища, яке оточує людину.

Інструкція по проведенні опитувальника, а також перелік професій наведені в Додатку Б.

Тест "Індекс життєвої задоволеності" Н.В. Паніної

Опитувальник, діагностує індекс життєвої задоволеності, відображає загальний психологічний стан людини, ступінь його психологічного комфорту і

2.2. Аналіз отриманих результатів емпіричного дослідження

Розпочнемо аналіз методики О. Фанталової. Дана методика націлена на виявлення співвідношення бажаного людиною та доступного, за її думкою. Але мета даної роботи виявити основну тенденцію вибору, тобто на що в основному націлені студенти при виборі професії, що саме спонукало їх обрати той чи інший напрямок роботи, яка кінцева мета. Дана методика дає такі категорії як:

1. Активна, діяльна життя;
2. Здоров'я (фізичне і психічне);
3. Цікава робота;
4. Краса природи і мистецтва;
5. Любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
6. Матеріально-забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
7. Наявність хороших і вірних друзів;
8. Впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів);
9. Пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток);
10. Свобода як незалежність у вчинках і діях;
11. Щасливе сімейне життя;
12. Творчість (можливість творчої діяльності).

Таблиця 2.1

Результати методики О. Фанталової "Рівень співвідношення "цінності" і "доступності" в різних життєвих сферах "

№	Результат за 1 матрицею	Результат за 2 матрицею
1	5,6	1,7
2	12	12
3	6	2
4	4,6	6
5	12,7	7
6	7	2
7	3,6	3
8	10,6	3
9	1,12,6	1,6

10	5,6	5
11	2,6,12	2
12	1,5	5
13	1,4,6	5
14	5	1
15	1,6	5
16	2	1,2
17	12	12
18	4	4
19	5,6	5
20	6,12	6
21	1	3
22	3,6	3
23	6	6
24	1,6,12	12
25	6	5,6
26	1,5,6	6
27	6	6
28	6,12	12
29	1,6	1
30	2	2
31	6	1,12
32	4,12	4
33	5,6	6
34	5	5
35	6	6,12

За результатами методики переважають такі цінності як активне, діяльне життя, любов духовна та фізична, матеріально-забезпечене життя та творчість. А з доступностей: цікава робота, матеріально-забезпечене життя та творчість. У ціннісних тенденціях переважає таки матеріально-забезпечене життя, що свідчить про те, що студенти обирають таку роботу, яка приносила б їм більше грошей, аби задовільнити дану потребу. Але в доступності найбільше виявилось категорії «цікава робота», що свідчить про те, що студенти при виборі професії все ж оберуть ту, яка принесе їм задоволення та розвиток.

Стосовно співпадінь «цінностей» та «доступностей» - їх 27, що свідчить про те, що студенти обирали цінності такі, що можуть досягнути. І так як

переважає матеріальна сторона – то обрали професію, яка принесе їм грошове задоволення.

2.3. Розробка практичних рекомендацій щодо професійної спрямованості студентів через ставлення до грошей

Опираючись на результати аналізу, від проведених досліджень, за допомогою методик від вчених, можемо сформулювати практичні рекомендації, щодо професійної спрямованості студентів через ставлення до грошей.

Ефективною формою для формування у студентів адекватного ставлення до грошей є тренінг «Психологічні особливості ставлення студентів до грошей», котрий має бути побудований на основі технологічного підходу з використанням інтерактивних технік, а саме: проблемних міні-лекцій, групових дискусій, «мозкового штурму», рольових та ділових ігор, аналізу ситуацій, творчих домашніх завдань, психологічних практикумів тощо.

Також ефективним засобом може бути тренінг «Психологічні особливості ставлення студентів до грошей», котрий складатиметься з чотирьох розділів: «Поняття про гроші»; «Роль грошей у життєдіяльності людини»; «Основні чинники ставлення студентів до грошей»; «Роль вищого навчального закладу у формуванні адекватного ставлення до грошей». Кожен з розділів, відповідно до технологічного підходу, складатиметься з трьох компонентів, (змістовно-сміслового, діагностичного та корекційно-розвивального), які реалізуються за допомогою різноманітних інтерактивних технік (міні-лекції; «криголами»; «мозкові штурми»; робота в малих групах; міжгрупова дискусія; ділові ігри; психологічні завдання; домашні аналітичні завдання тощо).

В результаті запровадження даних тренінгів, у студентів повинно сформуватись адекватне ставлення до грошей. Так, дослідження на основі статистично значущих показників покажуть, що в результаті тренінгу в учасників досліджувальної групи збільшиться кількість учасників з позитивним ставленням студентів до поєднання навчання та роботи. Відтак у студентів

посилиться усвідомлення власної активності у зароблянні грошей, що сприятиме задоволенню їх важливих потреб.

Здійснене дослідження в другому розділі роботи, відкриває перспективи для подальшого вивчення проблеми психологічних особливостей ставлення студентської молоді до грошей. Вони можуть бути реалізовані у вдосконаленні діяльності психологічної служби в напрямі створення системи психологічного консультування в вищих навчальних закладах із питань формування адекватного ставлення студентів до грошей.

Висновки до другого розділу

Більше половини опитаних студентів мають позитивне загальне ставлення до грошей. Решта опитаних ставиться до грошей нейтрально, негативного або невизначено, що свідчить про наявність певних проблем в економічній соціалізації студентів.

ВИСНОВКИ

Ставлення до грошей — це компонент цілісної системи ставлень особистості, що відображає її індивідуальний, суб'єктивно-оціночний, вибірковий підхід до грошей як об'єкта дійсності, який являє собою інтеріоризований досвід взаємодії з грошима та взаємодії з іншими людьми стосовно грошей у специфічній соціокультурній ситуації та проявляється в функціональних структурах (потребах, інтересах, ціннісних орієнтаціях, соціальних уявленнях, соціальних установках, мотивах тощо).

Структура ставлення особистості до грошей включає такі основні елементи: а) загальне ставлення особистості до грошей; б) ставлення до грошей як засобу задоволення основних потреб в процесі життєдіяльності людини; в) ставлення до способів отримання грошей; г) ставлення до видів діяльності для заробляння грошей.

Моральнісні цінності особистості пов'язані зі ставленням до грошей. Гроші як економікопсихологічне явище, як соціальне уявлення і вербалізований символ – суперечливі і багатоликі. Ставлення до них студентської молоді – явище складне і неоднозначне. В свідомості респондентів поняття «гроші» пов'язано з багатьма етичними категоріями, ставлення до грошей є моральнісно-суперечливим (гроші оцінюються як добро і зло).

Визначення особливостей моральнісної оцінки грошей студентами, суперечливостей в ставленні до грошей дозволить прогнозувати такі характеристики економічної активності суб'єкта як ступінь та спрямованість економічної активності, наявність та характер стратегій фінансової поведінки, ставлення до моральних норм в діловій поведінці.

Відповідно до аналізів результатів емпіричного дослідження, було надано певні рекомендації. Вони покликані покращити професійну спрямованість студентів через ставлення до грошей. Зокрема, упровадження тренінгу «Психологічні особливості ставлення студентів до грошей» може виявити статистично значущі показники, які підтвердять, що в результаті проведення

тренінгу в досліджуваній групі збільшиться кількість учасників з позитивним ставленням до поєднання студентами навчання та роботи, а також збільшиться кількість учасників з кращим усвідомленням важливості власної активності у зароблянні грошей.

Ці дані, безперечно здатні будуть вплинути на покращення сприйняття студентами їхнього ставлення до грошей. А це є одним із ключових чинників при формуванні своєї професійної спрямованості під час навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вебер М. Протестантская этика / М. Вебер; [пер. с нем. М. И. Левина, П. П. Гайдено, А. Ф. Филиппова]. – Избранные произведения. – М. : Прогрес, 1990. – 804 с.
2. Горбачева Е. И. Отношение личности к деньгам: нравственные противоречия в оценках и ассоциациях / Е. И. Горбачева, А. Б. Купрейченко // Психологический журнал. – 2006. – Т. 6, №4. – С. 26–37.
3. Дейнека О. С. Символизация денег: опыт эмпирического исследования / О. С. Дейнека // Проблемы экономической психологии. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. – Т.1. – С. 207–241.
4. Дейнека О. С. Экономическая психология: социально-политические проблемы / О. С. Дейнека. – СПб. : Питер, 1999. – 240 с.
5. Журавлев А. Л. Отношение личности к деньгам как фактор ее ориентации на культурные ценности: программа исследования / А. Л. Журавлев // Современная психология: состояние и перспективы исследований. – Ч.5. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2002. – С.42–63.
6. Журавлев А. Л. Экономическое самоопределение: теория и эмпирические исследования / А. Л. Журавлев, А. Б. Купрейченко. – М.: Издво «Институт психологии РАН», 2007. – 480 с.
7. Семенов М. Ю. Типология материально удовлетворенных и неудовлетворенных людей / М. Ю. Семенов // Омский научный вестник. – 2002. – Вып. 15. – С. 142–145.
8. Фенько А. Б. Гендерные различия в отношении россиян к деньгам / А. Б. Фенько // Проблемы экономической психологии. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. –Т. 1. – С. 261–279.
9. Силласте Г. Г. Экономическая социология: учебное пособие / Г.Г.Силласте. – М. : Гардарики, 2005. – 176 с.
10. Скринник З. Е. У грошей своя філософія / З.Е.Скринник // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 10. – С. 44–47.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика О. Фанталової "Рівень співвідношення "цінності" і "доступності" в різних життєвих сферах "

Перед початком тестування зачитується інструкція в якій зазначено що особистості надається список із 12 понять, кожне з яких означає одну із загальнолюдських цінностей:

1. Активне, діяльне життя;
2. Здоров'я (фізичне і психічне);
3. Цікава робота;
4. Краса природи і мистецтва;
5. Любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
6. Матеріально-забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
7. Наявність хороших і вірних друзів;
8. Впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів);
9. Пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток);
10. Свобода як незалежність у вчинках і діях;
11. Щасливе сімейне життя;
12. Творчість (можливість творчої діяльності).

Необхідно порівняти всі ці поняття-цінності попарно між собою на спеціальному бланку. Слід провести два порівняння (за двома різними критеріями). На бланку міститься дві матриці. У них записані пари цифр, кожній